

Чурапчыга күн тахсар!

12

САҢА ОЛОХ

2019 сыл
Сэтинньи
12 күнэ
оптуорунньук
№ 85
(11642)

Чурапчы улууһун хаһыата • ХАҤЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР • ©sanaoloh

оптуорунньук сэтинньи 12 > сарда сэтинньи 13 > чаппар сэтинньи 14 > бэтинсэ сэтинньи 15 > субуота сэтинньи 16 > баскыһалыһа сэтинньи 17 > бэнидионньук сэтинньи 18

Сонуннар

к а м м и э р ч э с к а й
директэра Роман Зайцев,
техническай директэра
Евгений Полодьин
кыттыһы ыллылар.
Түргэн интэриниэксэ
Чакыр нэһилиэгин
оскуолата уонна балыһа
холбоннулар. Эрдэ
оскуола спутник нөнүө
хабар интэриниэтин
түргэнэ сөкүүндэсэ 512
кбит эбит буоллаһына.
бүгүнкү түргэнэ-
сөкүүндэсэ 50 мбит. ФАП
интэриниэтин түргэнэ
– сөкүүндэсэ 10 мбит.
Национальнай бырайыак
чэрчитинэн холбоммут
социальнай суолталаах
тэрилтэлэр сибээстэрэ

Эдэр ийэни эбэрдэлээтилэр

Саха сирин ийэлэрин күнүгэр аналлаах декада чэрчитинэн,
сэтинньи 8 күнүгэр улуустаабы киин балыһа төрөтөр отделениетыгар
сага оболоммут ийэни үөрүүлээх түгэнинэн эбэрдэлээтилэр.
Үгэс быһылытынан ытыллар бу кэрэ тэрээһингэ Чурапчы
нэһилиэгин баһылытын социальнай боллуруостарга солбуйааччы
Алена Пермякова, улуустаабы дьээс кэргэн уонна оҕо-аймах отделын
сүрүн исписалиһа Татьяна Бушкова, улуустаабы киин балыһа
кыһаабынай быраана Артем Ксенюфонтов, «Арасыйыа Ийэлэр»
хамсааһын Чурапчытаабы салаатын чилиэнэ Августа Захарова,
улуустаабы психологическай киин исписалиһа Жанна Куулар сага
оболоммут ийэни Рена Романовна Кривошапкинаны истинник
эбэрдэлээн туран, эбэрдэ суруктары, сэмэй балахтары туттардылар.
Арасыйыа ийэлэрин күнэчугаһаабытын күнүбү ийэлэрбитин
эбэрдэлибит! Кинилэргэ дьосуннаах олобу, Ийэ дойдубуларгар
бэринилээх дьону иитэн таһааралларыгар, доруобай, дьоллоох
буоларгытыгар, дьээс кэргэннигигар или-эйэни, бизэ туругу, байылыат
олобу бабарабыт.

Марфа ПЕТРОВА

Чакырга түргэн интэриниэт киирдэ

Сэтинньи 7 күнүгэр Чакыр нэһилиэгэр
«Сыһппаранан экономика» национальнай
бырайыак чэрчитинэн, өрөспүүбүлүкэсэ
бастаһынан түргэн интэриниэт кииритин
үөрүүлээх аһыллыыта буолла. Манна СО
инновацияба, сыһппаранан сайдыыга,
инфокоммуникационнай технологияларга
министирэ Анатолий Семенов, СО үөрэх
уонна наука министирин солбуйааччы
Ньургун Соколова, Чурапчы улууһун
баһылытын тутууга солбуйааччы Руслан
Васильев, «ДОЗОР ТЕЛЕПОРТ» САУо

үс сыл устата федеральнай буддьүөттэн
үбүлэнэр.
«ДОЗОР ТЕЛЕПОРТ» САУо — социальнай
суолталаах тэрилтэлэр сибээстэрин холбуур
аукцион кыайыһылааһа. Кыайыһылаах
буоларын быһыытынэн үс сыл устата
сибээскэ 1221 социальнай суолталаах
тэрилтэни холбуоһа.

Людмила ГОРОХОВА.

ҮРҮҢ ТОРУОСКАЛААХТАРБЫТЫГАР БОЛБОМТО УБАРААБАТЫН

«Үрүҥ торуоска»
норуоттар икки
ардыларынаабы бэлэс
күн 1970 сыл алтынныы
15 күнүгэр норуоттар
икки ардыларынаабы
бэлэс көрбөттөр
федерацияларынан
олохтоммута. Бүтүн
Арасыйыатаабы
көрбөттөр
уопсастыбалара бу
аахсыһа 1987 сылтан
кыттыһыта. Бу күн
сыалынан уопсастыбаннас болбомтотун
хараба суохтар кыһалбаларыгар тардыы
буолар. Үгүспүт күнүбү олохпуттан
ордон, доруобуйаларыгар манньык
хааччахтаах дьон баарын санаабалыт.
Ол иһин бу күн кинилэрдийн алтыһан,
олоххо араас дьон баарын өйдөөн-санаан
ылынарбытыгар анаммыт.

Биһиги улууспутугар харабынан
ин-балиитинэстээх киһи аһсаана – 70,
оттон Чурапчы нэһилиэгэр – 31. Кинилэр
уопсастыбаларын Серафим Новгородов
салайар, камалеһөөччүтүнэн Татьяна
Васильева үлэлиир. Сэтинньи 7 күнүгэр
«Үрүҥ торуоска» аахсыһа чэрчитинэн, Вера
Платонова салайааччылаах улуустаабы
бибилэтиэкэ уонна көрбөттөр уопсастыбалара
бииргэ түмсөн, «Олоххо дьулуруунан, сиргэ
таптаһынан» дьээн тэрээһини ыһтылар.
Бибилэтиэкэ үлэһиттэрэ харабынан көрбөт
уонна мөлөхтүк көрөр дьонно ураты
болбомтолорун ууралларын бэлэтиир
тобосстоох. Бу уопсастыбаны кытта
бибилэтиэкэттэн Римма Петрова ыкса
үлэһит. Ону таһынан өрөспүүбүлүкэтээби
көрбөттөр бибилэтиэкэлэрэ таһаарар

«Көмүлүк» сурунаалы, аудиокинигэлэри
уларсаллар.
Тэрээһин үөрүүлээх аһыллыытыгар
Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатыттан
Мария Матвеева, улуустаабы бибилэтиэкэ
салайааччыта Вера Платонова эбэрдэ
тылларын эттилэр. Сахалена Үчүгээйэбэ,
Матрена уонна Наталья Захаровалар хомоһой
хоһооннорун, онтон Наталья Захарова
уонна Егор Макаров ылбаһай ырыаларын
бэлэхтэтилар. Салгыы минньигэс
астаах остуол тула олорон көпсөттүлэр.
Пенсионнай пуонда исписалиһигэр Матрена
Ефремоваба уонна социальнай харалта
исписалиһигэр Надежда Дьячковскайба
туһааннаах ыйытыларын бизэрдэн, чопчу
хоруу ыллылар. Бибилэтиэкэ үлэһиттэрэ
бэлэмнээбит викторина соннуутугар
билиилэрин тургуттулар. Түмүккэ Серафим
Новгородов барыларыгар собо кэһиилээн
ыһтыта.

Бу курдук үрүҥ торуоскалаахтарбытыгар
болбомто убаарабатын, кинилэргэ чэгиэн
доруобуйаны, истин сыһыаны, күн сирин
үтүөтүн бабарабын.

Елена МАКАРИНСКАЯ.

ОБОЛОРУ МУҢХАЛЫЫРГА ҮӨРЭТЭЛЛЭР

Чурапчы сэлэһиньэтин оскуолаларын үөрэнээччилэрин
кыһынны мунхаба үөрэтии, уһуйуу кэнники сылларга үтүө үгэска
кубулуйда. Быйыл Липпэлээх күөлүгэр интэринээт-оскуолаттан И.М.
Павлов аатынан Чурапчы орто оскуолатыттан уонна улуустаабы
гимназияттан 30-ча үөрэнээччи мунхаба кыһыннылар.
Кинилэри «Чурапчы нэһилиэгэ» МТ дьаһалтата, «Удьуор» эр дьон
түмсүүтэ Дмитрий Слепцов салайдылар. Бултур үгэһи, байанайы
албаһыны бипиһиннэрдилэр, ойбон алларыытыгар, чэй өрүүтүгэр
күрэхтэһиилэри тэрийдилэр.
Эдэр дьону байанай маанылаата—хас биридилэрэ куул
улахан аһаардыыта балыктаах дьээсэлэтилар. Олус үчүгэйдик
булталыттарын иһин мунха хаһаайыттарыгар Николай Иванова,
Анатолий Захаровка махтаһаларын биллэрдилэр.

Алексей СЛЕПЦОВ.

УЙГУ КЫҢАТА

"Чурапчы" ТХПК "Сага олох" хаһыакка ыйга биридэ тахсар анал сыһыарымыта

ҮҮТҮ СОБОТУОПКАЛААҤЫН АЛТЫННЬИ ЫЙ ТҮМҮГҮНЭН

Нэһиликтэр	Былаан 2019 г	2019 сыл отчуоттуур ый түмүгүнэн					2019 сыл тохсунуу-алтынньы ыйдарга					
		алтынньы		(- +)	в %	Закуп 2018г	2019г к 2018 г	былаан	факт	(- +)	Закуп 2018 г	2019г к 2018 г
		былаан	факт	туонна						тонн		
Алабар	395	23,56	27,112	3,55	115,1	33,006	-5,89	363,58	411,30	47,72	434,96	-23,66
Бахсы	361	21,55	17,174	-4,38	79,7	33,547	-16,37	332,58	408,63	76,05	401,09	7,54
Болтоно	327	19,51	8,598	-10,91	44,1	10,665	-2,07	301,04	204,96	-96,08	191,90	13,06
Болугур	686	40,93	51,534	10,60	125,9	63,257	-11,72	631,60	514,48	-117,11	593,13	-78,65
Арыылаах	288	17,15	17,579	0,43	102,5	28,610	-11,03	264,66	280,61	15,95	297,62	-17,01
Кытаанах	249	14,82	11,329	-3,49	76,4	14,433	-3,10	228,74	229,36	0,62	224,84	4,52
Мугудай	474	28,35	20,262	-8,09	71,5	19,376	0,89	436,09	421,13	-14,96	454,90	-33,77
Одьулуун	711	42,39	21,079	-21,31	49,7	45,168	-24,09	654,17	553,65	-100,52	627,03	-73,38
Соловьев	522	31,12	30,855	-0,26	99,1	38,116	-7,26	480,25	611,83	131,58	586,62	25,21
Сылан	806	48,04	25,033	-23,01	52,1	25,581	-0,55	741,29	710,15	-31,14	694,99	15,15
Төлөй	349	20,80	19,583	-1,22	94,2	22,777	-3,19	320,90	315,28	-5,62	328,07	-12,79
Хадаар	383	22,86	17,800	-5,06	77,9	24,283	-6,48	352,78	423,00	70,22	439,30	-16,29
Хатылы	399	23,78	13,556	-10,22	57,0	17,829	-4,27	366,89	313,17	-53,72	296,18	16,99
Хайахсыт	308	18,35	5,841	-12,51	31,8	14,045	-8,20	283,12	275,04	-8,09	319,03	-43,99
Холтобо	615	36,69	11,415	-25,27	31,1	23,120	-11,70	566,23	420,49	-145,74	438,26	-17,77
Чакыр	461	27,47	26,836	-0,63	97,7	30,566	-3,73	423,83	527,82	103,99	498,27	29,55
Чурапчы	293	17,48	9,418	-8,06	53,9	10,375	-0,96	269,75	189,24	-80,51	190,77	-1,53
Үүт соботуопката	7627	454,9	335,01	-119,84	73,7	454,75	-119,75	7017,50	6810,15	-207,35	7016,97	-206,82

Быйылгы сылга 7627 туонна үүт соботуопкалыыр соруктаахпыт. Итинэн алтынньы ый түмүгүнэн 7017 туонна ыаныахтаабы 6810 туоннанан толоруллан 207 туонна ситэ ылыллыбата. Ордук үчүгүйдик былааннарын 131,5 туоннанан аһарбыт Соловьев, 76 туоннанан аһарбыт Бахсы, 70,2 туоннанан аһарбыт Хадаар, 47,7 туоннанан аһарбыт Алабар нэһиликтэрэ үлэлээтилэр. Мөлтөх үлэлээктэринэн 145,74 туоннаны ситэ ыабатах Холтобо, 117,1 туоннаны итэбэс ыабыт Болугур, 100,5 туоннанан былаанын сиппэтэх Одьулуун нэһиликтэрэ буолаллар. Алтынньы ыйга 454,9 туоннаны соботуопкалыыр былаан 335 туоннанан толорулунна.

СЫСПАЙ СИЭЛЛЭЭБИ ДЭЛЭТИИГЭ

Биир убаһаны улаатыннарар биз онорбуттара 3-тэ төрөөбүтэ. Афанасий Дорофеев үөрүгэр баара. Сүрдээх сымнабас этэ. Саахар биздэххэ батыһа сылдьара, улгумнук туттарара. Кырдыа барбытыгар өлөрөрбүтүгэр Афанасий улаханник аһыйбыта. Эбии убаһа булуна улаатыннарар, аймактарбыны кыттаһан элбэтэн испиллэйт. — диир сэхэргийр Иван. Билигин холбоон, 2 атыыр үөрдээхтэр. Бизлэрэ—16. Итинэн үөргэ холбоспут атын дыон бизлэрэ эбиллэллэр. Мурун Тымпыайаттан хоту Дьаарылла диэки барыга Дүлсүн диэн балай да кичэ алааһы күрүөлээн, сылгыны тутарга, үөргэн убаһаны араарарга, эмииргэ-томтуурга анаглаах хааччабы, тылбыны оностубуттар. Бу алаас бастаан сир үлэлэтигэр Михаил Петровка бэриллибит онтон Александр Сидоров ылбыт, кэлин бу Иван Захаровка тиксибит. Оттоонноор сыллата 4—5 кэбиһини ыпаллар. Эбии чугас эргин сирдээх

дьонтон араңдалаһан оттуулар. Иван бу күннэргэ сылгыларын үөрдэрин Дүлсүнүгэр адалтаан убаһаларын араартаата. УАЗ массынан уола Григорий, Юрий Коркин, Роман Павлов уонна МТЗ тыраахтарынан Николай Климов сылдьан бииргэ үлэлэстилэр. Кэпкэлэһэ алаастан МТЗ кунунан суол таһаарбытынан субуруһан кэлэн хааччаха мирибиттэрин тылбыны киллэрэн, убаһаларын араартаан, тизэйгэ анаан онорон адалбыт бырыһааптарыгар киллэрдилэр. Быйыл 7 убаһалаахтар. Итилэртэн бири иитиллэр, биир убаһа атыыга барыахтаах. Төрүөбү биэрбэтэбэ хас да сыл буолбут байтаһын бизни туттуохтаахтар. Сылгыһыттырыгар Балэх, Сыыдам диэн аттардаах. Олору хардарыта миинэр Билигин миинэ сылдьар атын Сыыдамы тыйыттан айаһаабыт „Буран“ снегоход атыыласпыт, ону туһаныахтаах. Быйылгы кыстык хайдах буоларын билигин быһаарар уустук, маччирэн орто эрэри хаар сүрдээгин халыһаата, аны тибэн эрэр диир. Сылгыларын сотору киллэрэн аһатан баран таһаартыыр былааннаах. Онон сылгы кыстыгын этэнгэ туоратыыга тубугэ, үлэгэ элбэх. Иван Афанасьевич — Чурапчы нэһилигин, олорор түөлбэтин биир актыыбынай уопсастыбанньыга. „Алгыс“ батэрээннэр хуордарыгар сылдьыбыта, үбүлүөйдээх ыһыах тэрээһинигэр кыттыбыта, сыллата дубат күрэхтэһиитигэр оонньуур. Улахан дьиз кэргэн аба баһылыга Иван Афанасьевич Захаров дьон-сэргэтэ этэнгэ буоллуннар, сылгылар кыстыгы энчирээбэккэ туорсаан, үөрдэрэ ханаан истиннар. **Алексей СЛЕПЦОВ.**

Билигин кэмгэ хас биридии дьиз кэргэнгэ аһылыгы булуунуттан, таба аһыртан доруобуйабыт улаханник тутулуктанар буолла. Маныаха саха дьонугар эт ас оруола быһаарар суолтаны ылар. Бэйэ сүөһүтүн, сылгытын этэ инэмтэлээбинэн, битэмийнэ элбэбинэн улаханник суолталанар. Дьэ, ол иһин бэйэ хаһаайыстыбатыгар сүөһүнү, сылгыны иити сайдар, тэнийэр. Улууспут киинигэр Иван Афанасьевич Захаров элбэх сылгыны тутууччулартан биридэстэринэн буолар. Төлөйтөн төрүттээх. Чурапчы орто оскуолатын бүтэрэн, ытык изиин толорон армияга сулууспалаабыта. Дойдугуар эргиллэн, Төлөй отделениетыгар оробуочайынан үлэлээбитэ. Салгыы „Межколхозстрой“ тарилтэбэ араас үлэлэргэ—бопуотунньугунаан, пилорамаба, тырактарыһынан үлэлээбитэ. Кэргэннэн, дьиз-уот атыылаһан хаһаайыстыбатыгар сүөһү иитэн барбытара. Сүөһүлэрин сыһыа элбэтэн, 7 ыанар ынааха тиздэ сылдьыбытара. Миитээски Алааһыттан үүт таһар тизини кэ кыһан мирибэт буолан, киин собуока бөтөнүнэн бэйэлэрэ таһаллара. Дьизтээби балаһыанньата уустугуран, дьомо ыарытыгар буолан, сүөһү иитиитин тохтотон сылгыга көһөргө быһаарыммытара. Сүөһүлэрин атыылаабытара, соробун убаһага атастаспыттара.

КИИН БУЙУНАБА ҮЛЭ ҮГЭНЭ

Барьта 960 сүөһү, 250 убаһа өлөрүллүөхтээх.

Быйылгы маассабай өлөрүү, халлаан тымныйан бизрбэккэ, эт тонмот буолан, алтынны 30 күнүттэн сабаламмыта. Ол эрэри эмискэ сыллан, сана сабалаан иһэн, икки күн, онтон кэлин биер күн тохтуу сырыттылар.

Сатинны 6 күнүгэр буйунаба тийиһиэр үлэ үгэнэ этэ. Территория иһигэр сүөһү тиаллан аҕалан сүөкэммит, сүөкэнэ турар "КамАЗ" массыналары таһынан араас маркалаах чааһынай массыналар толору тураллар. Анал трабынан буйунаба киллэриэх иннинээһи хааччаха Мырылаттан, Хажыйахан аҕалылыбыт сүөһүлэри үүрэн түһэртти сылдьаллара. Хажыйах учаастагыттан "Дэлэгэй" бааһынай хаһаайыстыба салайааччыта Федот Новгородов 22 сүөһүнү, "Чочу" бааһынай хаһаайыстыба (сал. Марфа Николаева) 15 сүөһүнү, Ксения Никитина 11 сүөһүнү 3 "КамАЗ" массынанан, Мырылаттан 2 "КамАЗ"-ка тизээн аҕалыттар. Маныаха суоллардар Илья Керемясов, Андриан Николаев, Сергей Борисов, Василий Лазарев, Николай Макаров үтүө суобастаахтык үлэлиилэр.

Эти тонорор тимир сизкэнэн күрүөлэммит ыскалаакка Сылантан "Хатыннаах" бааһынай хаһаайыстыба салайааччыта Николай Макаров туттарбыт сүөһүлэрин этэ ыйанан, туралларын ыйыыр ыскалаакка киллэрэллэригэр үлэлээ сүлдьэра. Быйыл 15 сүөһүнү туттарбыт—биер байтаһын ынабы, тикэһэлэри.

Үлэ утуу-субуу (конвейернай) ньыманан барар. Таһырдыа хааччахан киллэриллибит сүөһүнү электротогунан оҕустаран өлөрөллөр. Салгыы тириитэ сүлүллэн, иһэ хайытыллар, этэ анаарданыллар. Туһунан хоско иһин ырыталлар. Эти таһырдыа ыйаан тонороллор, ыйыыллар, дьаарыстыыллар, суордун быһаараллар. Тириитин "Сахабулт" тэрилтэһэ, төбөтүн Ханаласка кылы иитэр фермаһа туттараллар, туйаһа атыыланар.

Бу үлэлэргэ кэпэрэтиип бэйэтин кэпэктиибэ, 70-ча киһи, забой бүтүөр диэри сылдьар. Кинилэри кэпэрэтиип салайааччытын солбуйааччы Анна Андросова салайар. Элбэх сыл үлэлээбит уопуттаах, Тьа хаһаайыстыбатын үгүөлээх үлэһитэ Антонина

Васильева, тэрилтэ бэтэрээннэрэ Акулина Сивцева, Евдокия Макарова сыллата бу үлэһэ сылдьан эдэрдэргэ холобур буолаллар, үөрэтэллэр. Буйуна күннэ 120—130 сүөһүнү астыыр кыамталаах. Итини сөптөөхтүк туһаналлар. Салайааччы этэринэн, өрөбүлгэ диэри сүөһү өлөрүүтэ бүтүөхтээх, салгыы убаһа өлөрүүтүгэр турунуохтаахтар.

Дьэ, ити курдук, бу күннэргэ киин буйунаба үлэ үгэннэн бара турар, дьоммут-сэргэбит бэйэ дойдутугар итиллибит сүөһү, сылгы инэмтэлээх этинэн аһыылларыгар кыаһы үөскэтэллэр.

Алексей СЛЕПЦОВ.

Саха дьонно, былыргыттан кыстыкка кириигэ астарын-үөллэрин хааччыналлар, от-мас таһыналлар. Уу тонгон халыкыы барыта муустарын хааччылар, мугхалаан балык хаһааналлар, эт тонор буоллабына идэһэлэрин өлөрөллөр.

"Чурапчы" кэпэрэтиип киин буйунагыгар сыллата алтынны ый бүтүүтэ, сатинны сабаланыыта ынах сүөһүнү, убаһаны өлөрөллөр. Үс сыллаабыта буйуна территориятын (олбуорун, ыскалааттарын, о. д. а.) санардан онорууга, тулсарыыга үлэ ытыгылыбыта. Өлөрүүгэ, астааһынна туттуллар оборудсааниелар санардыллыбытара. Онон эти соботуопкалааһын техникескэй регламеныгар толору эппиэттиир үлэ барар.

Алтынны 18 күнүнээһи бырабылыанньа мунһабар быйылгы өлөрүү туһунан болпуруос көрүллүбүтэ. Онон өрөспүүбүлүкэтээһи Тьа хаһаайыстыбатын министростибэтэ үп-харчы кырыымчыгынан, быйыл эти соботуопкалааһынна субсидияны көрбөт буолбут. Итинэн олбуорун, ТХПК эрдэ түһэрсибит дуоһабардара көтүрүллүбүттэрэ, чааһынай дьонтон тутлат буолбуттара. Сүөһүнү, убаһаны кэпэрэтиип үчүредителлэриттэн—тэрээһиннээх хаһаайыстыбалартан (кэпэрэтиип-тэртэн) уонна бааһынай хаһаайыстыбалартан тутарыгар бырабылыанньа уурааһа тахсыбыта. Соботуопка сыанатын кэпэрэтиип бэйэтэ олохтосубта. Сүөһү этин үрдүк суортааһын—400 солк., ортокуну—375 солк., убаһа этин үрдүк суортааһын—375 солк., ортокуну—350 солк. тутуллар. Убаһа иһигэр эбии 3000 солк. төлөнөр.

БЫЙЫЛГЫ КЫСТЫККА ОТ, ЭБИИ АҤЫЛЫК САППААҤА

№	Нэһиликтэр	тыраахтар тахсыыта	Звено кыттыыта, единиц				Дьон кыттыыта	Охсулунна, гектар	От бэлэмнэннэ, ол иһигэр иһыллыбыт				графикынан %	былаантан %
			барьта	итинтэн:		былаан			графикынан	отчуоттуур күннэ барытаһын	факт			
				механизированной	полумеханизированной									
1	Алабар	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1844,0	1900,0	1900,0	1400,0	1658,0	87,3	87,3	
2	Баксы	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2636,0	1778,0	1778,0	1725,0	1706,0	96,0	96,0	
3	Болтоно	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2250,0	1895,0	1895,0	2000,0	2050,0	108,2	108,2	
4	Болугур	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2121,0	3036,0	3036,0	3036,0	2462,0	81,1	81,1	
5	Кытаанах	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1939,0	1768,0	1768,0	2000,0	1848,0	104,5	104,5	
6	Арыылаах	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1783,0	1661,0	1661,0	1661,0	1743,0	104,9	104,9	
7	Мугудай	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2597,0	2679,0	2679,0	2657,0	2689,0	100,4	100,4	
8	Одьулуун	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3271,0	3378,0	3378,0	2678,0	3381,0	100,1	100,1	
9	Соловьёв	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3705,0	2486,0	2486,0	2500,0	2574,0	103,5	103,5	
10	Сылаах	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	4564,0	4315,0	4315,0	3666,0	4589,0	106,3	106,3	
11	Төлөй	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1643,0	1587,0	1587,0	1500,0	1773,0	111,7	111,7	
12	Хадаар	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2866,0	1791,0	1791,0	1791,0	2369,0	132,3	132,3	
13	Хатылы	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3170,0	2104,0	2104,0	2000,0	2199,0	104,5	104,5	
14	Хайахсыт	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1775,0	1680,0	1680,0	1480,0	1697,0	101,0	101,0	
15	Хоптобо	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3536,0	3385,0	3385,0	3320,0	3413,0	100,8	100,8	
16	Чакыр	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2479,0	2271,0	2271,0	1560,0	2236,0	98,5	98,5	
17	Чурапчы	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1220,0	1616,0	1616,0	1500,0	1557,0	96,3	96,3	
	Улуус үрдүнэн	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	43399,0	39330,0	39330,0	36504,0	39944,0	101,6	101,6	

Кини уонна сокуон

САҢА СУДЬУЙА АНАННА

Российской Федерация Бэрэсидьиэнэ В. В. Путин 2019 сыл алтынньы 14 күнүнээҕи 496 №-дээх ыйаабынан Чуралчы оройуоннаабы суутун судьуйатынан Гаврил Гаврильевич Матвеев ананна.

Кини 1972 сыллаахха Бүлүү улуунун Тылгыны нэһилиэгэр төрөөбүтэ. 1998 сыллаахха Российской Федерация Ис Дьыалаҕа Министирисибэтин Омскайдаабы юридическай үнүстүүтүн бүтэрбитэ. Үлэтин Ис Дьыала Министирисибэтин Дьокуускайдаабы отделигар силиэдэбэтэлинин саҕалаабыта. 2005—2007 сылларга Дьокуускайдаабы прокуратураҕа силиэдэбэтэлинин, прокурорунан үлэлээбитэ. 2007—2009 сылларга Халыма улуунугар силиэстийэлиир комитеттэ салайааччыта. 2009 сылтан, Чуралчыга ананыар диэри, Мэнэ Ханаласка Илин эңээрдээҕи улуустар силиэстийэлиир комитеттэрин салайааччыта. Юстиция полковника. Кэргэннээх, 2 оҕолоох.
Алексей СЛЕПЦОВ.

ЭБЭРДЭЛИИБИТ!

Күндү биэр идэлээхпитин, интэринээт-оскуола бибилэтиэкэрин **Октябрина Михайловна ОКОРОКОВАНЫ** үйэ аҥаардаах үбүлүөйгүнэн ис-сүрэхпитимтэн эбэрдэлиибит!

Баҕарабыт баба санаа бастыгын, дьоһун дьоллоох олобу, доруобуйа туйгунун, өй-санаа өркөнүн, убаарабат уобу, көбүрээбэт күүһү, дьиз кэргэнтгэр бары үтүөнү! Талкуйдаабыккын тобула, санаабыккын саргылыты сырымт дьиз алыс бастыгын аныыбыт!

Улуус бибилэтиэкэтин кэлэктиибэ.

Сэргэх дьаһал

Норуот айымньытын түһүлгэтин тэрийдибит

Сэтинньи 7 күнүгэр кэрэни кэрэхсиир, үтүөнү үксэтэр биэр дойдулаахтарбытыгар, күндү көрөөччүлэрбитигэр "Айылгыбыт" аана аһаҕас буолла. Быйыл бэһис сылбытын улууспутугар үлэли олорор кулууптарбытын, маастардарбытын, уран тарбахтаахтарбытын, айар-тутар дьоммутун түмэн "Талба талааннар" норуот айымньытын түһүлгэтин тэрийдибит. Онтон үс сыллаабыта Чуралчы улуунун баһылыгын уураабынан сэтинньи бастакы бээтинсэтэ улууска Норуот Айымньытын күнүнэн биллэриллибитэ. Ол чэрчитинэн, бу күн норуоппут айымньытын дьэстигэр үтүө тэрээһиннэр ыытылыннылар.

Сарсыарда норуот маастардарын бастын оноһуктарыттан сиздэрэй быыстапка көрдөрүүгэ турда. Кыбытык паннолар кыл, сизп баайы оноһуктар, мастан, удьурбайтан кили кэрэхси көрөр иһитэ-хомуоһа, кымыс үрдүн охторуу сизригэр-туомугар туттуллар сирин иһит о.д.а оноһуктар

харабы үөртүлэр. Чуралчытаабы оҕо ускуустуба оскуолатын ДПИ отделениетин преподавателэ Прокопий Екеньямов илиинэн охсон онорбут туой иһиттэрин кэлбит дьон-сэргэ сөхтө-махтайда.

Улууспут уран тарбахтаахтарын талааннаах дьонун оноһуктарын атыы дьаарбанката тэрилиннэ. обууро кизгэллэр, оҕо халадайдара, быһах, муус анньыыта о.д.а атыыга турдулар.

Араас хабааннаах маастар-кылаастар буолталаатылар: Альбина Дьячковская "кыбытык" иискэ, Ирина Васильева туостан кизгэллэ, Надежда Ахматова танас кизбигэр, Валентина Адамова баайы бэргэллэ, Кытаанах нэһилиэгиттэн Лена, Михаил Пономаревтар халүөһэни иккис тыыннаан

тиэргэни кизгэтиигэ бэйэлэрин уопуттарын тарбаттылар, дьобурдарын көрдөрүлэр. Сэргэбит дьоммут-сэргэбит бэйэлэригэр наадалаабы булбут сананы, сонуну арийбыт буолуохтаахтар дьиз эрэнэбит.

Улууска 17 норуот айымньытын дьэстэ, 1 култуура киинэ тигинэчи үлэлиир-хамсыыр. Олор уус-уран салайааччыларга эксперттер иннилэригэр кулууптарын иһинэн үлэлиир куруһуоктарын, түмсүүлэрин үлэлэрин туһунан сырдатан кэлсээтилэр. Нэһилиэһинэ иллэн кэмин, сынналанын таба тайанан былааннаах үлэни ытыты идэтигэр бэриниллээх, кизн билииллээх, баай уопуттаах исписэлиистэргэн тутулуктаабын өйдүүбүт. Биһиги кэлпизгэлэрбит бары кэриэтэ култуура эйгэтин бастын байыастара буоланнар чэлчэкитэ суох идэни баһылаан, дьон-сэргэ тула дьиз хорутуулаахтык үлэлииллэриртэн кизн туттабыт.

Бүгүнгү күммүт нэһиликтэр киллэртээбит талба талааннаах нүөмэрдэриртэн таныллыбыт истин, эйбэс кэнсиэринэн түмүктэннэ. Манна улуустаабы култуура салалтатын салайааччыта Дмитрий Попов эбэрдэ тылы эттэ, кыттааччыларбытыгар махтанна.

Түгэнинэн туланан, "Талба талааннар" кыттыыны ылбыт бары кыттааччыларбытыгар истинник махтанабыт. Инникитин дабыны биригэ үлэлэниибит таһаарыылаах буолуо дьиз эрэнэбит.

Мария ВАСИЛЬЕВА,
«Айылгы» норуот айымньытын дьэстиин
отделын салайааччы.
Илья Моностырев хаартыскаба түһэриитэ.

ТАЛБА ТАЛААННАР

Талба талааннары арийар дьарыктары сайыннарыы

«Талба Талааннар» улуустаабы норуот айымньытын бэстибээлин чэрчитинэн «Айылгы» оройуоннаабы норуот айымньытын дьэстигэр түмсүүлэр, куруһуоктар методическай хааччыллыылаах буолалларын туһугар

анаммыт сэминээр ыытылынна. Манна 10-тан тахса нэһиликтэргэ үлэлиир кулууптар бэрэстэбиитэллэре кыттыыны ыллылар. Кинилэр норуот айымньытын дьэстэриин иһинэн үлэлиир куруһуоктар, түмсүүлэр

үлэлэрин-хамнастарын туһунан экранна көрдөрөн сипилии сырдаттылар. Ол курдук, сахалыи фольклорго, ырыаҕа, үнүкүүгэ, иискэ-ууска уонна төрүт сизрга-туомна үөрэтэр куруһуоктар, түмсүүлэр албэх кийини хабаан ситиһиллээхтик үлэлииллэр. Куруһуок кыттыылаахтара улуус, нэһилик ытытар дьаһалларыгар көхтөөхтүк кытталлар.

Сэминээр эксперттэри хамыһыһыата кыттыыт салайааччыларга туһаннаах субалари бизэрдэ ыччаты, аҕам саастаах дьону, кэрэ аҥаардары эр дьону интэриэстэринэн түмэр өй-санаа, духуобунас, эи-хаан өттүнэн сайдалларыгар көмөлөһөр, биризмэлэрин сөптөөхтүк аҥааралларыгар аҥаммыт туһалаах дьарыктар инникитин да нэһиликтэрибитигэр үлэлиир сайда турулларыгар баҕарабыт.

Марфа ПЕТРОВА.

